

ПРОБЛЕМИ ПРИ ОПРЕДЕЛЯНЕТО НА ОДИТОРСКИТЕ ВЪЗНАГРАЖДЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ

д-р Дияна Банкова

*Хоноруван преподавател специалност
„Противодействие на престъпността и опазване
на обществения ред”,
Катедра „Оперативно-издирвателна дейност”,
Академия на МВР*

Ключови думи:	Резюме
<p>Одиторски възнаграждения</p> <p>Качество на одита</p> <p>Законодателни реформи</p> <p>Доклад за прозрачност</p>	<p>Статията има за цел да представи част от проблемите, свързани с определянето на часовите ставки на одиторските услуги в България. В тази връзка е важно да се обърне внимание на това как точно се определят часовите ставки и някой отговаря ли за тяхната регламентация. Какви нормативни проблеми среща професията в това отношение и как могат да бъдат решени? Един от тези проблеми се свързва с публикуването на докладите за прозрачност в интернет пространството, където всяко едно лице има свободен достъп. Съпътстващ проблем е извършването на проверки от регистрирани одитори, които проверяват свои колеги. Поради тези причини се представят примери за подобряване регулирането на пазара на одиторски услуги в България.</p>

Професионалното задължение на одиторите е да проследяват дали информацията във финансовите отчети е вярна, или невярна. Освен този ангажимент е задължително да бъде спазена тяхната независимост (неслучайно при започването на всеки един одиторски ангажимент се попълва декларация за независимост и конфиденциалност). Затова е нужно да се проследи как се определят одиторските възнаграждения, както и отношенията между клиент – одитор. Също така каква е **връзката между цената и качеството на одиторските услуги**, както и **има ли значение големината на одиторското дружество**.

Целта на настоящата статия е да се изясни **как може да бъде по-добре регулиран пазарът на одиторските услуги в България**, както и да се обърне внимание на съпътстващите проблеми в тази насока към момента.

Това може да се осъществи с изпълнението на следните **задачи**:

- ✓ изследване на това дали цената оправдава качеството на одиторските услуги и компаниите от *Big 4* по-добре ли извършват дейността си;

- ✓ преглед на нормативната уредба спрямо одиторските възнаграждения в България;
- ✓ предложения за подобряване на дейността между ИДЕС и КППРО във връзка с регулирането на пазара на одиторски услуги;
- ✓ съпоставка с по-добре регулиран пазар на одиторски услуги във Франция.

Проблематиката, свързана с одиторските възнаграждения, бе засегната официално през лятото на 2018 година със статията „Одитен раздор на малкия бизнес”¹. Авторът обръща внимание на предложението на работодателските организации до министъра на финансите – **Владислав Горанов**, за промяна в *Закона за счетоводството*². По-конкретно се повдига темата за повишаване на минималните изискуеми критерии за осъществяването на независим финансов одит.

Чрез повишаването на тези критерии одиторските услуги драстично ще намалееят и ще се загуби общественото доверие във финансовата информация. По този начин ще се влоши още повече качеството на финансово-счетоводните процедури. Това би породило допълнителни финансови злоупотреби по примера с фалитите на **Корпоративна търговска банка (КТБ)** и **ЗК „Олимпик”**.

По-конкретно за случая с **КТБ** донякъде отговорността първоначално бе прехвърлена върху регистрираните одитори, защото към този момент все още няма изведено съдебно решение. Съгласно актуалния по същото време *Закон за независимия финансов одит*³ от 2013 година наказанието на одитиращата компания се свързва с имуществената отговорност. Тя възлиза „до трикратния размер на договореното им възнаграждение за одит”, на основание чл. 34 (1).

Тези аргументи доведоха до знанието на широката общественост ориентировъчно какъв е размерът на хонорарите на одиторските компании от *Big 4*⁴, одитиращи банки в България. Това обстоятелство повдига следните въпроси – *дали цената оправдава качеството на финансовия одит, както и кои компании извършват по-качествен одит – големите или малките одиторски компании.*

Споменатите въпроси не възникват само в България. Проведени са редица международни изследвания в тази връзка. Известно е кои одиторски дружества одитират компании, като – *Enron, WorldCom, Parmalat*, и банкови институции – *Bernard L. Madoff Investment Securities LLC, Washington Mutual, Lehman Brothers, Bear Stearns*.

Направени са изследвания за качеството на одита на международно ниво от *Linda Elizabeth De`Angelo* в „*Auditor Size and Audit Quality*”⁵ през

¹ Стойчев, О. Одитен раздор за малкия бизнес, в-к „Банкер”, брой 32 (1308), Година XXVI, 2018, София, с. 18.

² Филипов, В. Закон за счетоводството 1, ИК „Труд и право“, София, 2015.

³ Закон за независимия финансов одит, обн., ДВ, бр. 101 от 23 ноември 2001 г., изм., ДВ, бр. 15 от 15 февруари 2013 г.

⁴ Световно известни одиторски компании.

⁵ De`Angelo, E. Journal of Accounting and Economics 3, Auditor Size and Audit Quality, North-Holland Publishing Company, 1981, p. 183-199.

1981 година. Анализът засяга темите за: големината на одиторските компании, качеството на извършваните одити, брандовете и маркетинговото предлагане на одиторски услуги, за дискриминацията на малките одиторски компании и за независимостта на одиторите.

Тези теми са фактор и към днешна дата и дават отражения на одиторските възнаграждения. Макар и големите одиторски компании да разполагат с повече ресурси, като: актюери, ИТ специалисти, юристи и други, това не е гаранция за по-високо качество на извършваната услуга. Тези специалисти за по-малките компании, извършващи одит, се явяват като не малък разход. Извършваната работа, като обем от операции, би трябвало да бъде равна, **но съществената разлика е във възнагражденията между различните по големина одиторски компании.**

Поради тези причини интерес за изследването представлява **как се регулират цените на одиторските услуги в България.** В изследването на **Михаил Динев** – „Контрол и регулиране в социалното управление”⁶ е детайлно изследвана темата за регулирането на одиторската професия в България. Той обобщава, че регулирането е сложен процес и „проблемът е в това върховните управляващи институции все повече да използват властовите си възможности за пряко прилагане на контролни и регулиращи функции, както и да съдействат за ефективното прилагане на независими контролни процедури от специално създадените за това контролни звена”⁷.

В това направление може да се направи препратка към надзорната дейност на **Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори (КПНРО).** Основната функция на тази институция е да упражнява надзор над одиторската професия на регистрираните одитори **към Института на дипломираните експерт-счетоводители (ИДЕС).** Освен това Комисията има законово право и задължение да събира информация по отношение на възнагражденията от: финансов одит, счетоводни и други услуги на одиторските дружества.

От една страна, няма нищо лошо в тези прийоми, но каква е целта и дали по някакъв начин се обобщава тази информация - не е изяснено към момента. Хипотетично при едно подобно изискване е аналогично, че предоставената информация към надзорния орган е нужно да бъде обобщена и да се извършва регулиране на тези услуги, каквото към момента не е създадено.

Спрямо българското законодателство **Комисията за защита на конкуренцията (КЗК)**⁸ има ангажимента да извършва подобни пазарни регулации. Само че в одиторската общност често се намаляват цените на услугите и по този начин се влошава и качеството, особено на предприятията от обществен интерес, които в повечето случаи държат

⁶ Динев, М. Контрол и регулиране в социалното управление, издателски комплекс – УНСС, София, 2015.

⁷ Пак там, с. 166.

⁸ Независим специализиран държавен орган.

на по-ниската цена, а извършваните одиторски процедури са в пъти повече.

На практика в България одиторските услуги наподобяват свободен пазар, тъй като цените им постоянно варират и не са дефинирани – липсват както минимални, така и максимални часови ставки поради нормативните изисквания на **Закона за защита на конкуренцията (ЗЗК)**.

В тази линия **Али Вейсел** изследва „Съвременни проблеми на финансовия одит”⁹, където е разгледана проблематиката за одиторските възнаграждения. Неговото заключение е, че „трябва да се искат законови промени, които ограничават възможностите на лица с недоказан професионализъм да решават бъдещото на счетоводната и одиторската професия”¹⁰, както и че не съществува съвършена конкуренция. Освен това е направен аналог между одиторската и юридическата професия.

Редно е да се отбележи казусът от 2014 година с внесения законопроект на *Закона за адвокатурата*¹¹, свързан с вменяването на задължения на адвокатите и изземването на функциите на нотариусите, частните съдебни изпълнители и счетоводителите. Тази идея не бе одобрена. От страна на одиторската общност е редно да бъде последван примерът на юристите и да настояват за един по-добре регулиран пазар за техния труд. Одиторската дейност не е значима само за предприятията. Тя е важна и за обществото, като цяло, затова са необходими законодателни реформи, които да повишат качеството и стойността на самата професия.

В тази връзка при извършването на одит на предприятие от обществен интерес е известно, че се влагат много повече време и ресурси от страна на одиторите. Спецификата на одитиране на този тип дружества често изисква и външни експерти, което означава и допълнителни разходи за одиторите. Затова е редно и хонорарите, които получават, да бъдат по-високи. По този начин следствията ще бъдат: одиторите да бъдат мотивирани да извършат целесъобразно своята дейност, качеството ще се повиши на тези услуги, както и общественото доверие ще бъде по-голямо.

Друг проблем, свързан с одиторските възнаграждения, е по отношение на публикуването на приходите от дейността на одиторските дружества в „докладите за прозрачност”¹² спрямо изискванията на *ЗНФО чл. 62 (1) т. 9 и т. 11 и Регламент (ЕС) № 537/2014*¹³. Юридически погледнато това е вид услуга, която се сключва в писмено споразумение под формата на договор между две страни. Тогава защо е нужно тази информация да бъде публично достояние и ще доведе ли до

⁹ Вейсел, А. Съвременни проблеми на финансовия одит, ИК АТА – 50, София, 2014.

¹⁰ Пак там, с. 55.

¹¹ Закон за адвокатурата, обн., ДВ, бр. 55 от 25 юни 2004 г., изм., ДВ, бр. 32 от 22 април 2016 г.

¹² Доклад с информация за дейността на одиторските дружества, които са достъпни в интернет пространството за всеки един потребител.

¹³ Регламент (ЕС) № 537/2014 на Европейския парламент и на Съвета от 16 април 2014 година относно специфични изисквания по отношение на задължителния одит на предприятия от обществен интерес и за отмяна на Решение 2005/909/ЕО на Комисията.

някаква полза нейното публикуване в електронния свят? Каква е разликата, ако хипотетично приходите са в размер на 20 хиляди лева или на 200 хиляди лева? Променя ли се качеството на одиторските услуги?

Аналогичен пример за нарушение на правата на одиторите може да се направи с извършваните инспекции от регистрирани одитори към ИДЕС, които проверяват свои практикуващи колеги. От една страна, полезно е да бъдат извършвани подобни инспекции, но в този случай се нарушава независимостта от проверяващите одитори и поднадзорните лица. Този вид инспекции могат да породят редица конфликти между двете страни, както и да се злоупотреби с информацията по отношение на възнагражденията за одит.

За съжаление, липсата на регламентация на одиторските възнаграждения влошава ценовия пазар на тези услуги. Последният ориентировъчен нормативен документ в тази област е от 1996 година - „*Постановление № 204 от 15 август 1996 година за определяне на възнагражденията на дипломираните експерт-счетоводители за заверка на счетоводните отчети на предприятия с държавно участие*”¹⁴.

Липсата на регулации към този не кратък период от време е съществен пропуск. Редно е от страна на ИДЕС и КПНРО да се организира по-добре координацията и субординацията между двете институции. По този начин ще се подобрят пазарните условия на професията в България. Освен това ще се повиши качеството на икономиката и „обществената сигурност ще отговаря на нуждите на гражданите”¹⁵ чрез финансовия одит.

Със сигурност този процес на практика е трудно осъществим, но не и невъзможен. В тази посока може да се проследи съвместната дейност и методите и подходите, които използват различни институции, като например *Държавна агенция национална сигурност (ДАНС)* и *Главна Дирекция „Борба с организираната престъпност” (ГДБОП)* към *Министерството на вътрешните работи (МВР)*. Често двете институции работят съвместно в противодействието на различни престъпления. Интерес представлява да се проследят добрите практики на подобни институции: как осъществяват комуникация, как се разпределят задачите по между им, кой носи крайната отговорност. Тези практики биха допринесли за подобряването на дейността на ИДЕС и КПНРО като цяло и по отношение на одиторските възнаграждения.

Друг подход, който може да послужи за регулирането на пазара на одиторски услуги, е да се проследи на международно ниво как функционира този процес. Известно е, че пазарът във Франция е признат за един от най-добре регулираните пазари на одиторски услуги.

¹⁴ ДВ, бр. 72 и 83 от 1996 г.

¹⁵ Mishkov, R. The Right to Security in the Case of A. and others V, The United Kingdom, Globalization, the State and the Individual, International Scientific Journal, University of Economics and Innovation in Lublin and Free University of Varna, Special number: 2 (14) /2017, Lublin – Varna, 2017, p. 249.

Съществена особеност на френското законодателство, свързано с одиторската професия, е, че се извършват изследвания на часовите ставки за одиторски услуги. Това е важна отличителна черта, която представя и значимостта на този вид дейност. Трендът във Франция е в посока на увеличение. Тази информация се представя през 2015 година в статията „*Audit et expertise comptable : les grilles de salaires 2015*”¹⁶ (от френски език: „Работни заплати на одиторите за 2015 година).

Тази статия се базира на данните от **доклада**¹⁷ на *Gestion De L’Humain Dans Un Contexte De Transformation*, в който са представени обобщения от изследване, свързано със заплатите, получавани от одиторите. В част от анализа са посочени възнагражденията, които получават различните по длъжност одитори: младши одитор, който притежава 2 години опит в областта на одита; старши одитор – ръководител на екип с опит от 2 до 4 години; надзорник на екипа, притежаващ над 4 години опит; мениджър с над 8 години опит в одита и сертифициран одитор/сътрудник. Тази статистика дава една добра представа за регулирането и възнаграждението на одиторите във Франция. В допълнение на проучването са представени и ориентировъчните суми за одит на консолидирани отчети в Париж.

Чрез наблюдението на всички представени фактори, които влияят на одиторските възнаграждения, се осъществява допълнителна прозрачност на професията. По този начин се проследява за отклонения в пазарните цени на тези услуги. Добрите практики във Франция могат да послужат и за актуализацията на одиторските възнаграждения на одиторската практика и в по-малки държави, включително и в България. Необходимо е обаче да се имат предвид националните особености. Няма подходящ за изследване аналогичен пример за държава с икономическите показатели на България, затова бе избрана за пример държава като Франция.

От гореизложените анализи могат да се обобщят следните **изводи**:

- ✓ *качеството на одита* не зависи от това дали се извършва от голяма или по-малка одиторска компания, но разликата в хонорарите е висока;
- ✓ *одиторските възнаграждения не са добре регулирани* – последното ориентировъчно *Постановление* в тази ръзка, което не е в сила, е от 1996 година; тази проблематика е нужно да бъде разрешена със иницирането на законодателни реформи и преглед на актуалните към момента – *ЗНФО, Закона за защита на конкуренцията (ЗЗК)*;
- ✓ *проследяване на добрите практики* – за тази цел е наложително да се проследят добрите практики на колегиални органи – **ДАНС** и **МВР**, както и от страна на *ИДЕС* и *КПНРО* да се предприемат

¹⁶ Elodie Buzaud, <<https://www.cadremploi.fr/editorial/conseils/salaire/detail/article/audit-expertise-comptable-les-grilles-de-salaires-2015.html>>, dernière connexion: 17.01.2019/5:56.

¹⁷ Gestion De L’Humain Dans Un Contexte De Transformation, source: <https://enoes.com/wpcontent/uploads/2018/11/analyse_rh_et_remuneration_2014_2015_audit_et_expertise_comptable.pdf>, p.29, dernière connexion: 17.01.2019/6:56.

действия за субординация и координация на взаимоотношенията по между им за постигането на един по-добре регулиран пазар на одиторски услуги в България;

- ✓ *пълна независимост на инспекциите* – не е редно регистрирани одитори да проверяват свои колеги - за тази цел има независим орган;
- ✓ *одиторски услуги във Франция* – представен е за пример регулираният пазар на одиторски услуги във Франция, в който са дефинирани одиторските възнаграждения на различните длъжности.

Чрез по-добро регулиране на одиторските възнаграждения ще се повиши качеството на одита и на икономиката като цяло. Големината на одиторската компания не определя качеството, макар и потребителите да заплащат по-високи хонорари за тези услуги. Ключово за професията е да се инициират нормативни промени към Парламента от страна на ИДЕС и КПНРО. За постигането на тази цел е редно да се проследят добрите практики и да се инициират актуални предложения, за подобряването на не дотолкова съвършените регулации на пазара на одиторски услуги в България.

Библиографска справка:

1. Вейсел, А. *Съвременни проблеми на финансовия одит*, ИК АТЛ – 50, София, 2014.
2. Динев, М. *Контрол и регулиране в социалното управление*, издателски комплекс – УНСС, София, 2015.
3. *Закон за адвокатурата*, Обн., ДВ, бр. 55 от 25 юни 2004 г., изм. ДВ, бр. 32 от 22 Април 2016 г.
4. *Закон за независимия финансов одит*, Обн., ДВ, бр. 101 от 23 ноември 2001 г., изм., ДВ, бр. 15 от 15 февруари 2013 г.
5. *Постановление № 204 от 15 август 1996 година за определяне на възнагражденията на дипломираните експерт-счетоводители за заверка на счетоводните отчети на предприятия с държавно участие*, обн., ДВ, бр. 72 и 83 от 1996 г.
6. *Регламент (ЕС) № 537/2014 на Европейския парламент и на Съвета от 16 април 2014 година относно специфични изисквания по отношение на задължителния одит на предприятия от обществен интерес и за отмяна на Решение 2005/909/ЕО на Комисията*.
7. Стойчев, О. *Одитен раздор за малкия бизнес*, в-к „Банкер“, брой 32 (1308), Година XXVI, 2018, София.
8. Филипов, В. *Закон за счетоводството 1*, ИК „Труд и право“, София, 2015.
9. De`Angelo, E. *Journal of Accounting and Economics 3, Auditor Size and Audit Quality*, North-Holland Publishing Company, 1981.

10. Mishkov, R. *The Right to Security in the Case of A. and others V, The United Kingdom, Globalization, the State and the Individual, International Scientific Journal, University of Economics and Innovation in Lublin and Free University of Varna, Special number: 2 (14) /2017, Lublin – Varna, 2017.*

Интернет страници:

1. Elodie Buzaud, <<https://www.cadremploi.fr/editorial/conseils/salaire/detail/article/audit-expertise-comptable-les-grilles-de-salaires-2015.html>>, dernière connexion: 17.01.2019/5:56.
2. *Gestion De L'Humain Dans Un Contexte De Transformation*, source: <https://eno.es.com/wpcontent/uploads/2018/11/analyse_rh_et_remuneration_2014_2015_audit_et_expertise_comptable.pdf>, p.29, dernière connexion: 17.01.2019/6:56.

PROBLEMS FOR THE DETERMINATION OF THE AUDITOR'S REMUNERATION IN BULGARIA

Diana Bankova, PhD

Visiting Professor

Academy of the Ministry of Interior

Key words:	Summary
<p>Audit remuneration</p> <p>Audit quality</p> <p>Legislative reforms</p> <p>Transparency Report</p>	<p><i>The article aims to present some of the problems related to the determination of the hourly rates of the audit services in Bulgaria.</i></p> <p><i>In this way, it is important to pay attention to how exactly the hourly rates are set and who is responsible for their regulation. What regulatory issues does the profession meet and how can it be addressed? One of these issues has been linked to the publication of transparency reports on the Internet where everyone has free access. An accompanying problem is the performance of inspections by registered auditors who inspect their colleagues.</i></p> <p><i>For these reasons, examples of improving the regulation of the audit services market in Bulgaria are presented.</i></p>